

АКТИВІЗАЦІЯ МОЛОДІ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

В статті визначено можливі шляхи соціальної самореалізації, інтеграції молоді шляхом пошуку нових механізмів активізації громадянської позиції, життєвої самореалізації, інтеграції молоді у процес розбудови українського суспільства. Зазначено, що активна позиція молодої людини характеризується формуванням ціннісних установок, які виступають мотиваційною основою поведінки. Ціннісні орієнтації розглядаються як результат виховання і соціалізації молодого покоління. Наведено дані соціологічних досліджень щодо життєвих пріоритетів молоді, ціннісних орієнтацій, спрямованості молодих людей на самостійне прийняття рішень, незалежне мислення, опановування нових перспектив, розвиток власних здібностей тощо. Окреслено моделі розвитку та становлення молоді в Україні. Відповідно першій моделі концепція розвитку молоді скеровується та повністю визначається дорослими. Друга модель передбачає розвиток молоді як відкритий процес, що підтримується дорослими, які стимулюють розвиток потенціалу молоді та надають їм простір для прояву ініціативи та прийняття рішень, спрямована на заохочення молодих людей проявляти ініціативу, самостійно визначати власні цілі та цінності, бути залученими і мати змогу визначати пріоритети, форми та методи реалізації молодіжної політики. Висвітлено підхід світової спільноти щодо важливості участі молоді у громадській діяльності, розвитку потенціалу громад та українського суспільства, окреслено стратегічні завдання реалізації соціальної та виховної роботи з молоддю у нормативно-правовому полі України.

Ключові слова: молодь, активізація молоді, молоде покоління, цінності молоді, моделі роботи з молоддю, нормативно-правове поле соціально-виховної роботи з молоддю, соціальна самореалізація молоді, соціальна інтеграція молоді.

Кожна молода людина проходить свій шлях соціалізації, соціальної самореалізації, інтеграції, становлення як громадянина. Кожне покоління молоді має свої цінності та пріоритети, які формуються під впливом соціальних та політичних процесів. Сучасні соціально-економічні умови, процес децентралізації в Україні потребують впровадження нових шляхів соціально-виховної роботи з молоддю та формування активної, позитивно спрямованої поведінки самої молоді.

Проблеми соціалізації, соціального становлення та розвитку молоді досліджували українські науковці: В. Волович, Є. Лазоренко, М. Лукашевич, М. Михальченко, В. Москаленко, С. Омельченко, С. Савченко, А. Ташенко, Л. Харченко та інші. Молодіжна політика в Україні є об'єктом наукового пошуку таких українських науковців М. Жук, Є. Бородін, М. Головатий, І. Ільїнський, М. Канавець, Г. Коваль, О. Корнієвський, В. Лісовський, В. Луков, В. Орлов, М. Перепелиця, Р. Сторожук, В. Чупрунов, А. Шаронов та ін.

Мета статті – дослідити проблеми та потреби молоді щодо соціальної самореалізації, інтеграції шляхом пошуку нових механізмів активізації громадянської позиції, створення соціальних умов становлення та розвитку молодих громадян України із врахуванням їх думок, пропозицій, залучення до розбудови українського суспільства.

Роль молоді як суб'єкта та об'єкта в процесі розвитку суспільства досить специфічна. З точки зору механізму соціалізації молоді спочатку молода людина, вступаючи в життя, є об'єктом впливу соціальних умов, сім'ї, друзів, інститутів навчання і освіти, а потім у процесі дорослішання та переходу від дитинства до юності вчиться й починає сама творити світ, тобто стає суб'єктом усіх соціально-економічних, політичних та суспільних перетворень. Так, наприклад, ЮНЕСКО було прийнято понад сто документів, що стосуються проблем молоді і у більшості з них підкреслювалося, що молоді люди самі повинні реалізовувати свої цілі, будувати свою долю.

Україна не стоїть осторонь таких поглядів на становлення та розвиток молодого покоління. Одним із основних завдань Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (2015 р.) є створення оптимальних умов для реалізації потенціалу кожного громадянина впродовж всього життя та досягнення адекватних стандартів якості життя та благополуччя, підвищення особистої відповідальності громадян за власне здоров'я.

Науковці та практики запропонували дві моделі розвитку та становлення молоді в Україні. Згідно з першою моделлю, концепція розвитку молоді скеровується та повністю управляється дорослими, які мають чітке бачення того, ким повинні бути молоді люди, що вони повинні робити, якими амбіціями вони повинні володіти та яких поглядів вони мають дотримуватися. Інша модель є протилежною та передбачає розвиток молоді як відкритий процес, що підтримується дорослими, які стимулюють розвиток потенціалу молодих людей та надають їм простір для прояву ініціативи та прийняття рішень. Така модель є більш відкритою і спрямована на заохочення молодих людей проявляти ініціативу, самостійно визначати власні цілі та цінності, бути залученими і мати змогу визначати пріоритети і методи здійснення молодіжної політики [3].

Саме за другою моделлю сформовано найперший пріоритет Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 рр. – формування громадянської позиції і національно-патріотичне виховання, а саме здійснення заходів, спрямованих на відродження національно-патріотичного виховання, утвердження громадянської свідомості і активної життєвої позиції молоді. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016–2020 рр. має на меті створення сприятливих умов для розвитку та самореалізації української молоді, формування патріота і громадянина й визначає загальнодержавні пріоритети та напрями молодіжної політики, ґрунтуючись на найактуальніших проблемах молоді:

- недостатнє використання інноваційного потенціалу молоді, несистемний характер формування у молодих людей громадянської позиції та патріотизму, слабка інтегрованість української молоді у європейське та світове молодіжне співтовариство;

- високий рівень захворюваності та смертності, слабка мотивація до дотримання здорового і безпечного способу життя;
- низька якість загальної освіти, недостатнє застосування потенціалу неформальної освіти з метою підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці, низький рівень організації та культури молодіжного дозвілля;
- низький рівень зайнятості на ринку праці за обраною професією, повільні темпи розвитку молодіжного підприємництва, низький рівень забезпечення молодих сімей власним і соціальним житлом [3].

За офіційними даними Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2017 р. в країні проживало 11530224 осіб у віці від 14 до 35 років, що становить 27,08% населення України [9]. Станом на початок 2016 р. найбільш численною віковою групою була молодь віком 30–34 років – 3,5 млн. осіб, віком 25–29 років – 3,4 млн. осіб, віком 20–24 роки – 2,6 млн, наймолодших представників молодіжного контингенту (підлітків у віці 15–19 років) – майже 2 млн. [10].

Поведінка та активна позиція молоді характеризується, насамперед, формуванням ціннісних установок. Цінності виступають фундаментом, мотиваційною основою поведінки будь-якої особистості. Ціннісні орієнтації розглядаються як результат виховання і соціалізації підростаючого покоління.

Науковці виокремлюють такі групи цінностей молоді відповідно до їх функціонального призначення:

I група «Безпека» – охоплює вітальні цінності (або цінності життя): здоров'я, сім'я, діти, добробут. Функціональне призначення цієї ціннісної сукупності – гарантування безпеки людини, людського життя, його відтворення.

II група цінностей «Самореалізація» – охоплює самореалізаційні цінності, які передовсім забезпечують людський розвиток: цікава робота, суспільне визнання, індивідуальна самостійність, інтелектуальний розвиток, культурна компетентність. Функціональне призначення цих цінностей полягає у забезпеченні саморозвитку людини, саморегуляції її здібностей і талантів у різноманітних сферах людського життя.

III група «Соціальний комфорт» – охоплює різноманітні просоціальні цінності (егалітарні, комунікаційні, традиційні, релігійні). Вони покликані забезпечувати комфорт (в широкому розумінні) у взаємовідносинах між людьми з приводу набуття можливостей для реалізації їхніх інтересів, прагнень, дотримання традицій, уникнення конфліктів, пошуку життєвих смислів тощо. Йдеться про такі цінності, як: сприятливий морально-психологічний стан у суспільстві, створення рівних можливостей для всіх, соціальна рівність, національно-культурне відродження, участь у релігійному житті.

IV група «Демократія» охоплює демократичні політико-громадянські цінності: державна незалежність України, демократичний розвиток країни, свобода слова, демократичний контроль рішень влади, підприємницька ініціатива, участь у політичному житті. Їхнє функціональне призначення полягає у забезпеченні повноцінної участі громадян у політикогромадському житті країни [10].

Життєві пріоритети української молоді можна оцінити за результатами соціологічного дослідження «Молодь України-2015», проведеного компанією GfK Ukraine3 на замовлення Міністерства молоді та спорту України. Молоді українці визначали першочергові цілі та пріоритети у своєму житті, зокрема народження та виховання дітей є пріоритетним у 48% молодих людей, які взяли участь у опитуванні, робота (пошук та/або досягнення певних результатів у ній) є важливою для 44%, заробляння/отримання достатньої кількості грошей обрали 36%, пошук коханої людини та/або одруження – 21%, здоров'я (дотримання здорового способу життя, подолання певної хвороби тощо) – 19%, свободу і незалежність в своїх рішеннях та вчинках – 18%, здобуття освіти (включно із самоосвітою), цікаве дозвілля – по 15%. За оцінками сучасної молоді, найбільш затребуваними сьогодні на рівні країни та населеного пункту є підтримка талановитої молоді, популяризація здорового способу життя, а також сприяння забезпеченню молоді житлом.

Зазначимо, що більшість сучасних молодих людей є спрямованими на самостійне прийняття рішень, мати незалежне мислення, опанувати нові перспективи, вдосконалювати свої здібності, ставити перед собою конкретні цілі та досягати їх, щоб всі захоплювалися їхніми досягненнями. Реалізацію поставлених цілей та завдань молоді люди вважають більшою мірою залежною від них самих. Такої думки дотримується більшість опитаних молодих людей – 54%. Тих, хто покладається переважно на зовнішні обставини, виявилось 14% [10].

На сьогодні важливим аспектом життєвої позиції є активізація участі молодих людей у громадській діяльності на місцевому рівні. Переглянута Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні наголошує, що участь молоді не є самоціллю, а засобом для досягнення позитивних змін у житті молодих людей та побудові кращого суспільства. Пріоритетом місцевої молодіжної політики Хартією визначено громадське залучення та соціальну активність самої молоді в ухваленні рішень та їх реалізації в об'єднаній територіальній громаді [7].

Підтримуючи і стимулюючи участь молоді в суспільному житті, місцева і регіональна влади сприяють соціальній інтеграції молодих людей, допомагаючи їм долати не лише проблеми та труднощі молоді, але й виклики сучасного суспільства. Проте для того, щоб участь молоді в суспільному житті на місцевому і регіональному рівні була успішною, постійною і осмисленою, потрібне щось більше, ніж розвиток або реорганізація політичних чи адміністративних систем. Будь-яку політику чи дію, покликану активізувати участь молоді в житті суспільства, має забезпечувати соціальне, освітнє та культурне середовище, що враховує різноманітні потреби, обставини та сподівання молодих людей [7].

Про таку позицію говорять дані щорічної доповіді за підсумками 2015 р. «Ціннісні орієнтації сучасної української молоді»: показником існуючих цінностей та прагнень молоді є освітні та культурні запити, практика проведення власного дозвілля і потреби в його якісних змінах. Змістовне дозвілля є одним із засобів відновлення, процесом саморозвитку і відчуттям задоволення від життя. За даними соціологічного дослідження «Молодь України-2015», цікаве дозвілля як ціннісний життєвий пріоритет є важливим для 15% молоді [10].

Переглянутою Європейською хартією участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні наголошено, що місцева та регіональна влада має підтримувати організовані соціально-культурні заходи, здійснювані молодіжними об'єднаннями і організаціями, молодіжними групами і суспільними центрами, які разом з сім'єю, школою та роботою є одним із стовпів соціальної єдності в місті або регіоні; вони є ідеальним каналом залучення молоді і проведення молодіжної політики в області спорту, культури, мистецтва та інших форм творчості або самовираження, а також в сфері соціальної діяльності [6].

А отже, реалізація молодіжної участі в розбудові об'єднаної територіальної громади потребує розширення повноважень виконавчих органів, зокрема щодо посилення та координації міжвідомчої (освіти, культури, соціальних служб тощо) та міжсекторальної (недержавний сектор, бізнес тощо) взаємодії. На практиці така взаємодія часто ускладнена різницею пріоритетів окремих відомств і секторів, ефективно узгодити яку можливо лише за наявності в громаді достатньої молодіжної інфраструктури, здатної підтримувати діючі та створювати нові осередки молодіжної роботи.

Експертно-наукова думка наголошує на доцільності передбачення в структурі виконавчих органів громад не лише окремих працівників, відповідальних за роботу з молоддю, а й структурних підрозділів з відповідною штатною чисельністю, здатних реалізовувати на рівні громади молодіжну політику за такими напрямками як розвиток молодіжної інфраструктури, її організаційне та фінансове забезпечення, у тому числі підтримка, створення та забезпечення діяльності молодіжних центрів та молодіжних працівників; сприяння формуванню та розвитку інститутів громадянського суспільства; налагодження міжгалузевої та міжсекторальної взаємодії в молодіжній роботі; оцінювання ефективності такої роботи за відповідними критеріями та звітування перед громадою; забезпечення умов для неформальної молодіжної участі та молодіжного громадського контролю тощо [9].

І ще один аспект. На сьогодні встановлено, що наявність достатнього обсягу знань абсолютно не гарантує бажаної поведінки, зокрема й щодо активізації молоді як чинника життєвої самореалізації та соціальної інтеграції. Змінити обсяг знань можливо шляхом формальної та неформальної освіти, але хоча ця зміна й необхідна, проте вона не відіграє визначального значення у виборі типу поведінки молодої людини. Науковці виокремлюють такі компоненти, що обумовлюють зміну поведінки особистості – знання, усвідомлення, ставлення, упевненість у здатності змінювати свою поведінку, навички поведінки. Ці компоненти потребують розробки нових підходів у соціально-виховній роботі з молоддю, розвитку неформальної освіти молоді, підготовки фахівців для роботи у молодіжній сфері.

Державна молодіжна політика покликана сприяти самоорганізації, самореалізації, соціальній інтеграції молодих людей, розвитку їх творчого потенціалу, запровадженню ініціатив у різних сферах діяльності, залученню до процесів реформування суспільства та економіки, формуванню відповідальності за сьогоднішнє та майбутнє, включення молодих людей у процеси прийняття рішень на всіх рівнях державно-громадського управління, забезпечення

прозорості виконавчих процедур та рівних можливостей. Без участі молодих людей у суспільних процесах неможливо уявити поступ як світової спільноти в цілому, так і розвиток кожної країни зокрема [8].

Отже, в Україні відбувається перехід до нових підходів соціально-виховної роботи з молоддю – перехід від переважно директивно-командної системи керівництва молоддю до переважно демократичної, масової, молодіжної політики, що враховує інтереси, громадянські позиції та думки у самої молоді. Нині молодь має отримувати можливість реалізовувати молодіжні потреби шляхом формування активної життєвої позиції, життєвої самореалізації, соціальної інтеграції, а інтереси молоді виступають як органічна частина усіх соціальних завдань суспільства.

Використана література:

1. Державна цільова соціальна програма “Молодь України” на 2016-2020 роки [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. сайт. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Коваль Г. В. Розвиток державної молодіжної політики: теорія, методологія, механізми реалізації [монографія] / Г. В. Коваль. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 432 с.
3. Концепція Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки (2015 р.) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. сайт. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. Молодь України – 2107 / Результати соціологічного дослідження. – Тернопіль: ТОВ «Терно-граф», 2017. – 72 с.
5. Орлов В. В. Формування державної молодіжної політики в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. управ. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Орлов Валентин Валентинович. – Запоріжжя, 2009. – 23 с.
6. Переглянута Європейська хартія участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні (2003 р.) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://rm.coe.int/168071b58f>
7. Сторожук Р.П. Державна молодіжна політика в контексті європейського вибору України: механізми реалізації: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. управл. – Одеса, 2007. – 16 с.
8. Участь молоді в суспільному житті: досвід, можливості, бар'єри: щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2011 року) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Державна служба молоді та спорту України. – К.: 2012. – 222 с.
9. Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації – Тернопіль: ТОВ «Тернограф», 2017. – 100 с.
10. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді. Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні (за підсумками 2015 року) / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики; [редкол.: Жданов І. О., гол. ред. колег., Ярема О. Й., Беляєва І. І. та ін.]. – К., 2016. – 200 с.

ВАКУЛЕНКО ЕЛЕНА ВАСИЛЬЄВНА. *Активизация молодежи как фактор социальной самореализации и интеграции.*

В статье определены возможные пути социальной самореализации, интеграции молодежи путем поиска новых механизмов активизации гражданской позиции, жизненной самореализации, интеграции молодежи к развитию украинского общества. Отмечено, что активная позиция молодого человека характеризуется формированием ценностных установок, которые выступают мотивационной основой поведения. Ценностные ориентации рассматриваются как результат воспитания и социализации молодого поколения. Приведены данные социологических исследований по жизненным приоритетах молодежи, ценностных ориентациях, направленности молодых людей на самостоятельное принятие решений, независимое мышление, овладение новых перспектив, развитие собственных способностей и тому подобное. Раскрыты модели развития и становления молодежи в Украине. Согласно первой модели концепция развития молодежи направляется и полностью определяется взрослыми. Вторая модель предусматривает развитие молодежи как открытый процесс, поддерживается взрослыми, которые стимулируют развитие потенциала молодежи и предоставляют им пространство для проявления инициативы и принятия решений, направлена на поощрение молодых людей проявлять инициативу, самостоятельно определять собственные цели и ценности, быть вовлеченными и иметь возможность определять приоритеты, формы и методы реализации молодежной политики. Освещены подходы мирового сообщества о важности участия молодежи в общественной деятельности, развития потенциала общин и украинского общества, определены стратегические задачи реализации социальной и воспитательной работы с молодежью в нормативно-правовом поле Украины.

Ключевые слова: молодежь, активизация молодежи, молодое поколение, ценности молодежи, модели работы с молодежью, нормативно-правовое поле социально-воспитательной работы с молодежью, социальная самореализация молодежи, социальная интеграция молодежи.

VAKYLENKO OLENA. *Activation of youth as a factor of social selfrealization and integration.*

The article outlines possible ways of social self-realization, integration of young people by finding new mechanisms for activating a civic position, life-self-realization, integration of young people in the development of Ukrainian society. It is noted that the active position of a young person is characterized by the formation of value systems, which serve as a motivational basis for behavior. Valuable orientations are considered as the result of education and socialization of the younger generation. The data of sociological researches about vital priorities of youth, values orientations, orientation of young people to independent decision-making, independent thinking, mastering of new perspectives, development of own abilities, etc. are given. The models of development and formation of youth in Ukraine are outlined. According to the first model, the concept of youth development is directed and fully determined by adults. The second model involves the development of youth as an open process supported by adults

that stimulates the development of young people's potential and provides them with a space for initiative and decision-making aimed at encouraging young people to take initiative, independently define their own goals and values, be involved and be able to determine priorities, forms and methods of youth policy implementation. The approach of the world community on the importance of youth participation in public activity, capacity development of communities and Ukrainian society is highlighted, strategic tasks of implementing social and educational work with youth in the normative legal field of Ukraine are outlined.

Key words: youth, activization of youth, young generation, youth values, models of work with youth, normative-legal field of social-educational work with youth, social self-realization of youth, social integration of youth.

УДК 376-053.24/.3-056.2/.5

Годлевська А. І., Шкляр Л. С.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті охарактеризовано теоретичні аспекти проблеми соціально-побутової культури дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти. Розглянуто змістову складову понять «інвалідність», «діти з інвалідністю». Визначено сутність поняття «інклюзія», здійснено аналіз проблеми застосування інклюзивної освіти в Україні, а також - рівень включення дітей з інвалідністю в освітнє середовище. Обґрунтовано значення закладу інклюзивної освіти як інтегруючого простору формування соціально-побутової культури дітей з інвалідністю. Означено правила і норми соціальної культури в суспільстві, ознаки побутової культури та її прояви у навколишньому середовищі; визначено поняття «соціально-побутова культура».

Ключові слова: присутність, участь, інклюзія, обмежені можливості, дитина з інвалідністю, культура, побут, цінності, соціальна культура, побутова культура, соціально-побутова культура.

За останні десятиріччя соціальна політика багатьох європейських країн стосовно осіб з інвалідністю суттєво змінилося ставлення до них: як до повноправних членів суспільства, що мають потреби і рівні права з іншими громадянами.

У практиці соціально-педагогічної роботи України з сім'ями, які мають дітей-інвалідів, використовується низка базових документів світового співтовариства: Всесвітня декларація прав людини (1948 р.), Декларація соціального прогресу та розвитку (1969 р.), Декларація про права розумово відсталих осіб (1971 р.), Декларація про права інвалідів (1975 р.), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей відносно інвалідів (1994 р.).